

Razvoj govora kod djece predškolske dobi

Juričić, Andrea

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:978691>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-10-02**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

ANDREA JURIČIĆ

RAZVOJ GOVORA KOD DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Završni rad

Pula, siječanj, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

ANDREA JURIČIĆ

RAZVOJ GOVORA KOD DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Završni rad

JMBAG: 0081153168, izvanredna studentica

Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Opća psihologija

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Psihologija

Znanstvena grana: Opća psihologija

Mentorica: doc. dr. sc. Marlena Plavšić

Sumentorica: Đeni Zuliani, viša predavačica

Pula, siječanj, 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana **Andrea Juričić**, kandidatkinja za prvostupnicu Predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Andrea Juričić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „**Razvoj govora kod djece preškolske dobi**“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1.	UVOD.....	1
2.	GOVOR.....	2
3.	RAZVOJ GOVORA	3
3.1.	Predverbalno razdoblje	3
3.1.1.	Faza fiziološkog krika (od rođenja do 2. mjeseca)	3
3.1.2.	Faza gukanja (od 2. do 5. mjeseca)	4
3.1.3.	Faza brbljanja (od 5. do 8. mjeseca)	4
3.1.4.	Aktivno slogovno brbljanje (od 8. do 12. mjeseca).....	4
3.2.	VERBALNO RAZDOBLJE	4
3.2.1.	Glasovni (fonološki) razvoj	4
3.2.1.1.	Igre za fonološki razvoj.....	8
3.2.2.	Semantički razvoj	4
3.2.2.1.	Igre za proširivanje vokabulara.....	9
3.2.3.	Razvoj gramatike (sintaksa i morfologija).....	4
3.2.3.1.	Igre za razvoj smislenog govornog izražavanja.....	11
3.2.4.	Komunikacijski (pragmatički) razvoj	4
4.	NAČELA RAZVOJA GOVORA	4
4.1.	Poticajna okolina	4
4.2.	Igra	4
4.3.	Tjelesna aktivnost	4
4.4.	Fina motorika	4
5.	UTJECAJ MEDIJA NA RAZVOJ JEZIKA.....	4
5.1.	Televizija	4
5.2.	Računala	4
5.3.	Videoigre	4
6.	TEŠKOĆE U RAZVOJU GOVORA I JEZIKA.....	4
6.1.	Oštećenja sluha	4
6.2.	Poremećaji izgovora.....	4
6.3.	Jezične teškoće.....	4
6.4.	Poremećaj ritma i tempa govora (mucanje)	4
7.	ISTRAŽIVANJE.....	4
7.1.	Cilj i svrha.....	4
7.2.	Zadaci i hipoteze	4
7.3.	Ispitanici	4
7.4.	Postupak	4

7.5. Mjerni instrumenti.....	4
7.6. Rezultati i rasprava	4
7.6.1. Izgovaranje prve riječi, govor, izgovor glasova, gramatički točno izražavanje	4
7.6.2. Korištenje računala, igranje edukativnih igara, čitanje i listanje slikovnica i priča.....	4
7.6.3. Mašta i kreativnost.....	4
8. ZAKLJUČAK	4
9. LITERATURA.....	4
SAŽETAK.....	4
SUMMARY	4

1. UVOD

Bez govora, svijet nebi bio ovakav kakvim ga danas poznajemo, upravo zato što je govor bio i ostao osnovni i najvažniji način komunikacije među ljudima. Uredno razvijen govor i jezik preduvjeti su za pravilan razvoj djeteta i za njegovo uspješno školovanje, a njegov razvoj moguć je isključivo u uvjetima ljudskog okruženja. Da bi se govor pravilno razvijao potrebni su i neki osnovni biološki, psihološki i socijalni uvjeti kao što su dobro opće zdravlje, uredan sluh, uredno razvijeni govorni organi, uredan intelektualni razvoj te funkcionalna obitelj, koja ima najveću ulogu u procesu dječjeg razvoja. Komunikacija majke i djeteta počinje još dok je dijete u majčinoj utrobi. Dijete osluškuje svaki majčin pokret, njezine otkucaje srca, disanje, i prilagođava se njezinom ritmu života. Nakon rođenja, upravo je obitelj ta koja će djetetu prva pružiti sredinu bogatu mnoštvom raznolikih govorno-jezičnih poticaja kao što su igra, čitanje priča, razgovori, razne tehnologije i slično, čime će dijete obogaćivati svoj rječnik.

2. GOVOR

Govor je osnovno sredstvo za komunikaciju među ljudima, dijete od prvog dana života usvaja znanja i vještine potrebne za budući razvoj govora. Za svakog je roditelja vrlo važno da poznaje faze odvijanja razvoja govora kako bi ga mogao svjesno pratiti, poticati na ispravan način te u svakom trenutku procijeniti razvija li se govor uredno ili postoje neke poteškoće.

Prvi plač djeteta prva je vokalizacija koju dijete upućuje svojoj okolini i predstavlja početak kasnijeg govora. Govor predstavlja način komunikacije uz pomoć određenog sustava simbola, stoga da bi dijete moglo učiti govor, najprije mora razviti sposobnost razumijevanja simbola. Isto tako, preduvjet razvoja govora je i fiziološka zrelost djetetova živčanog sustava te proces socijalizacije. Dijete postupno uči koristiti govor osoba koje ga okružuju, odnosno trudi se proizvesti što sličniji zvuk onom koji čuje. Tako dijete uči ponavljati, odnosno izgovarati pojedine riječi poslije druge osobe (Nikolić, 1996).

Starc i sur. (2004) navode kako se prema E. H. Lennenberg kojeg opisuje Rathus (2001), kritični period u kojem djeca započinju govoriti nalazi u rasponu od 18. do 24. mjeseca poslije rođenja. Također, Starc i sur. tvrde (2004:26): „Ta osjetljivost povezana je sa sazrijevanjem živčanog sustava, posebno strukturalnim promjenama u mozgu: naglo povećanje moždane mase (istodobno i površine moždane kore), te broja veza između živčanih stanica kao i između određenih regija u mozgu. Važno je da u tom osjetljivom periodu dijete ima adekvatnu socijalnu stimulaciju jer će samo tako doći do korištenja njegovih urođenih mogućnosti i s time do razvoja govora.“

3. RAZVOJ GOVORA

3.1. Predverbalno razdoblje

Govorni se razvoj može podijeliti na dva osnovna razdoblja, a to su predverbalno i verbalno razdoblje.

Predverbalnim se razdobljem podrazumijeva period od rođenja pa do izgovaranja prve smislene riječi. Uredan predverbalni razvoj preduvjet je za kasniji govorno-jezični razvoj djeteta (Posokhova, 2008), a prve riječi najčešće se javljaju između 12. i 18. mjeseca (Starc i sur., 2010). Vrijeme pojave prve riječi individualno je kod svakog djeteta, a uredan razvoj te mogući simptomi usporenog razvoja opisani su u Tablici 1.

Važno je naglasiti da se govor ne počinje razvijati s prvom riječju, nego mnogo ranije, dok se dijete još nalazi u utrobi. Dijete sluša glas svoje majke i uči ga razlikovati od glasova drugih ljudi. Ne smijemo zaboraviti kako se govor razvija upravo slušanjem (Posokhova, 2008), stoga je važno razgovarati sa svojim djetetom od prvoga dana jer upravo tako ono najviše uči i počinje uspostavljati slušnu kontrolu nad glasovima koje spontano proizvodi. Najprije stječe kontrolu nad intenzitetom glasa (oko 2. mjeseca), zatim kontrolu nad visinom glasa (tijekom 3. i 4. mjeseca), te oko 5. mjeseca uspostavlja kontrolu nad izgovorom glasovnih frekvencija (Starc i sur., 2004. prema Vasta i sur., 1997).

3.1.1. Faza fiziološkog krika (od rođenja do 2. mjeseca)

U prva dva mjeseca, dojenče će se glasati krikom, plakanjem te nekim fiziološkim zvukovima (Starc i sur., 2004). Kada dijete plače ili kriče, prvo što pomislimo je da nešto nije u redu, no upravo ta vokalizacija koju dijete upućuje okolini ima mnogo veće značenje nego što mislimo (Nikolić, 1996).

Osoba najbližija djetetu, najčešće majka, je ta koja će razlikovati plač koji je izraz nelagode od plača koji je izraz boli. Na taj će način zadovoljavati djetetove potrebe te stvoriti *ranu emotivnu komunikaciju*, koja je vrlo važan preduvjet za pravilan govorni razvoj, ali i opći razvoj djeteta (Starc i sur., 2004).

3.1.2. Faza gukanja ili gugutanja (od 2. do 5. mjeseca)

Gukanje započinje tijekom drugog mjeseca, kada dijete spontano počinje proizvoditi jednostavne vokalne zvukove koji su još uvijek artikulacijski prilično neodređeni. Za razliku od dosadašnjeg glasanja, gukanje je povezano s osjećajem ugone te se ono mijenja pod utjecajem okoline. Reagiranjem na djetetovo gukanje javlja se i smiješak i oponašanje kao znak interakcije između djeteta i roditelja (Starc i sur., 2004).

3.1.3. Faza brbljanja (od 5. do 8. mjeseca)

U ovoj fazi dijete sve više stvara samoglasnike i pojavljuje se slogovno glasanje te dijete započinje oponašati zvukove iz svoje okoline. Ovo razdoblje ima veliko značenje jer dijete spaja odvojene glasove u slogove na temelju kojih se gradi govor (Posokhova, 2008).

3.1.4. Aktivno slogovno brbljanje (od 8. do 12. mjeseca)

U ovoj fazi glasovi dječjeg brbljanja ponavljanjem istog sloga (ba-ba, ma-ma, ta-ta) počinju podsjećati na prave glasove materinskog jezika. Dijete se brbljanjem igra s odraslima, pokušava privući pozornost te pažljivo sluša govor oko sebe (Posokhova, 2008). Krajem ovoga razdoblja, dijete će ovladati važnim funkcijama koje mu omogućavaju savladavanje materinskog jezika (Starc i sur., 2004).

Tablica 1 Kalendar jezično-govornog razvoja u predverbalnom razdoblju (Andrešić i sur., 2010, Apel i Masterson, 2004).

DOB DJETETA	UREDAN JEZIČNO-GOVORNI RAZVOJ	SIMPTOMI USPORENOG RAZVOJA
0-3 mj.	<ul style="list-style-type: none"> • svoja raspoloženja izražava glasanjem, smijanjem i plakanjem • sluša glasove i druge zvukove • plače različito kada ima različite potrebe • smiješi se kada vas vidi 	<ul style="list-style-type: none"> • ne reagira na jake zvukove
4-6 mj.	<ul style="list-style-type: none"> • igra se govornim organima, stvara mnoštvo glasova • vokalno pokazuje ushićenje i razočaranje • javlja se slogovanje 	<ul style="list-style-type: none"> • ne pokazuje reakcije na poznati glas • ne pokazuje zanimanje za zvučne igračke • ne smije se glasno
7 mj. – 1 god.	<ul style="list-style-type: none"> • razumije geste, izraze lica i promjene u tonu glasa i odgovara na njih • okreće glavu i gleda u smjeru zvukova • sluša kada mu se obraćaju • počinje odgovarati na verbalne zahtjeve, npr. dodaj loptu • pogledom traži imenovani predmet • odmahuje glavom u značenju „ne“ • reagira na svoje ime • pruža ruke da ga se primi • javlja se prva riječ sa značenjem 	<ul style="list-style-type: none"> • ne brblja ili je brbljanje siromašno • ne odaziva se na svoje ime • ne prepoznaje raspoloženja u glasu odraslih • nema kontakt očima sa sugovornikom • ne javlja se prva riječ sa značenjem

3.2. VERBALNO RAZDOBLJE

Nakon što je dijete izgovorilo svoju prvu smislenu riječ, razvoj govora prati se prema broju riječi koje dijete upotrebljava (Posokhova, 2008). Uredan govorno-jezični razvoj te mogući simptomi usporenog razvoja govora opisani su u Tablici 2.

U ranoj govornoj fazi, kada je repertoar riječi mali, djeca će često koristiti riječi koje znaju čak i za one sadržaje za koje još ne znaju kako se nazivaju, što se naziva *prekomjerno proširivanje* (Starc i sur., 2004).

Posokhova (2008) kaže da svako dijete (i općenito svaka osoba) ima dva fonda riječi – pasivan i aktivan. Pasivan fond riječi podrazumijeva riječi koje dijete zna, ali ih ne upotrebljava u vlastitom govoru. Odnosno to su riječi koje razumije, ali ih ne govori. Aktivan fond obuhvaća one riječi koje dijete koristi u vlastitom govoru i razumije njihovo značenje.

Tablica 2 Kalendar jezično-govornog razvoja u verbalnom razdoblju (Andrešić i sur., 2010, Apel i Masterson, 2004).

DOB DJETETA	UREDAN JEZIČNO-GOVORNI RAZVOJ	SIMPTOMI USPORENOG RAZVOJA
1-2 god.	<ul style="list-style-type: none"> • svakog mjeseca izgovara sve više riječi • postavlja pitanja s 1-2 riječi • spaja barem 2 riječi zajedno • upotrebljava razne suglasnike na početku riječi • zna pokazati i imenovati svakodnevne stvari • ponavlja riječi koje čuje • koristi negacije: nema, ne 	<ul style="list-style-type: none"> • ne razumije „pa-pa“ • ne razumije „ne“ • ne razumije geste i ne koristi ih • govori manje od pet riječi • ne razumije jednostavne upute i jednostavna pitanja • ne kombinira ni dvije riječi u rečenicu • ne imitira riječi i radnje odraslih • ne pokazuje dijelove tijela na upit
2-3 god.	<ul style="list-style-type: none"> • dužina rečenice je 2-3 riječi • postavlja jednostavna pitanja • odgovara na pitanja <i>tko, što, gdje</i> • počinje koristiti prošlo i buduće vrijeme • lista slikovnice i imenuje slike • uključuje se u kratki dijalog • izražava emocije 	<ul style="list-style-type: none"> • ne odgovara na jednostavna pitanja • ne postavlja pitanja • govor je nerazumljiv ukućanima, osobito stranim osobama • ne koristi jednostavne rečenice • ne voli slušati priče i pjesmice
3-4 god.	<ul style="list-style-type: none"> • koristi rečenicu od barem 3-4 riječi • ljudi izvan obitelji razumiju djetetov govor • koristi zamjenice • povezano govori o stvarima koje su se dogodile • priča kraće priče, komentira događaje • odgovara na uputu koja uključuje tri radnje, npr. „Idi u sobu, pronađi loptu i donesi je“ • zna igrati ulogu druge osobe u igri 	<ul style="list-style-type: none"> • rječnik je siromašan • ne izgovara većinu glasova • okolina ga ne razumije • ne razumije dvostruke i trostruke upute • ne koristi govor za rješavanje problema • nema interakcije s drugom djecom

4-5 god.	<ul style="list-style-type: none"> • u rečenicama iznosi mnogo pojedinosti • glatko komunicira s drugom djecom i odraslima • većinu glasova izgovara pravilno • govori gramatički ispravno • koristi rečenicu od barem 4-6 riječi • imenuje krug i trokut 	<ul style="list-style-type: none"> • ima mali fond riječi kojima se koristi • rečenice su jednostavne strukture • prisutne su česte gramatičke pogreške • izostavlja glasove • ne razumije značenje riječi • ne razumije i ne koristi prijedloge koji označavaju prostorne odnose • povlači i osamljuje se • ima siromašnu interakciju s okolinom
5-6 god.	<ul style="list-style-type: none"> • izbor svih glasova je pravilan • koristi složene rečenice sa svim vrstama riječi gramatički pravilno • prepoznaje i imenuje geometrijske oblike • ima koncept vremena - danas, jučer, sutra, ujutro, navečer • prisutan je interes za slova, knjige 	<ul style="list-style-type: none"> • prisutne su pogreške u izgovoru glasova • prisutne su gramatičke pogreške • ne zna pjesmice, priče • ne sjeća se važnih događaja i ne može ih ispričati
6-7 god.	<ul style="list-style-type: none"> • lako koristi složene rečenične strukture • usvaja apstraktne pojmove • imenuje dane u tjednu • pričanje uključuje događaje, teme, likove • govor prilagođava društvenim situacijama • vodi duge razgovore • kontrolira glasnoću i volumen 	<ul style="list-style-type: none"> • rječnik je siromašan • rečenica je jednostavne strukture • ne razumije apstraktne pojmove • ne razlikuje slova i brojke • nije usvojena glasovna svjesnost • teško pamti

3.2.1. Glasovni (fonološki) razvoj

Fonološka sposobnost definira se kao organizirani sustav glasova u jeziku koja omogućava formiranje i razumijevanje jezičnog značenja (Hyman, 1975, prema Milošević i Vuković, 2016).

Dijete kod usvajanja glasovnog sustava materinjeg jezika treba naučiti koje su glasovne razlike važne, a koje nisu, odnosno koje mogu biti zanemarene. S vremenom, djeca počinju shvaćati kako u govoru moraju slijediti određena pravila,

odnosno da riječ treba sadržavati sve njezine glasove i to u pravim položajima u riječi (Apel i Masterson, 2004).

Fonološki je razvoj proces u kojem dijete od nejasnih, neodređenih i slučajno formiranih glasova počinje izgovarati jasne, razgovijetne i kontrolirane glasove (Milošević i Vuković, 2016) te je upravo služenje tim govornim glasovima preduvjet za razvoj čitanja i pisanja.

3.2.1.1. Igre za fonološki razvoj

Igre za pravilan izgovor glasova zapravo su vježbe gibanja govornim organima, pretežito jezikom i usnama. Takve se vježbe nazivaju *artikulacijska gimnastika* te pomažu jačanju mišića pokretnih govornih organa, razvijaju njihovu snagu, spretnost i diferenciranu pokretljivost. Artikulacijska se gimnastika primjenjuje s djecom koja imaju poteškoća s izgovaranjem pojedinih glasova, no korisna je i za svu djecu mlađe predškolske dobi kao priprema za oblikovanje izgovora. Važno je nove vježbe uvoditi tek kada je dijete usvojilo prethodnu, te je potrebno krenuti od jednostavnijih prema složenijim vježbama (Posokhova, 2010).

Primjer 1. Zabij gol (S, Z, C)

- CILJ: Uvježbati stvaranje neprekidne, usmjerene zračne struje.
- OPIS: Usne su u položaju „surla“, lagano i neprekidno puhati na lopticu od vate koja leži na stolu ispred djeteta tako da se otkotrlja u „gol“.
POZOR: Obrazi se ne smiju napuhivati, može ih se pridržavati prstima; loptica se odbacuje u gol jednim neprekidnim izdisajem, koji ne smije biti nagao i jak, nego lagan i produljen.

Primjer 2. Harmonika (Š, Ž, Č, Ć, DŽ, Đ)

- CILJ: Jačati mišiće jezika, rastezati podjezičnu vezicu.
- OPIS: Osmjehnuti se, lagano otvoriti usta, priljubiti jezik uz nepce i početi otvarati i zatvarati usta. Ponoviti 3 do 10 puta.
- POZOR: U pokretu je samo donja vilica; paziti da jezik nije iskošen.

Primjer 3. Konjiću potrči (L)

- CILJ: Jačati mišiće jezika i pokret prema gore.
- OPIS: Osmjehnuti se, lagano otvoriti usta i cuktati vrškom jezika.
- POZOR: Tempo je prvo polagan, a zatim brži; u pokretu je samo jezik, donja vilica miruje. Paziti da se vršak jezika ne uvrće prema unutra, odnosno da se čuje cuktanje, a ne šljapanje.

3.2.2. Semantički razvoj

Dijete koje poznaje mnogo riječi lakše i brže će savladati čitanje, pisanje te će općenito lakše usvajati nova znanja. Vokabular se obogaćuje kroz čitav život, no najvažnija dob za njegov razvoj je upravo predškolska dob, jer tada dijete najbrže uči i najintenzivnije pamti (Posokhova, 2010).

Djeca u vrlo ranom razdoblju počinju shvaćati kako riječima mogu izraziti niz svojih ideja i koncepata koje žele prenijeti i ponuditi sugovorniku. U početku je taj skup riječi ograničen, no tijekom prvih pet godina života raspon riječi se znatno proširuje (Apel i Masterson, 2004), kako je prikazano u Tablici 3.

Tablica 3 Rast fonda riječi kod djece do četvrte godine (2008; prema Bulleru)

Dob	Najmanji broj riječi	Najveći broj riječi
12-14 mjeseci	3	58
15-17 mjeseci	4	232
18-20 mjeseci	44	383
21-23 mjeseca	67	707
27-30 mjeseci	171	1509
3-4 godine	598	2346

3.2.2.1. Igre za proširivanje vokabulara

Odrasla osoba u svakodnevnoj komunikaciji koristi oko tri tisuće riječi, no njezin je vokabular zapravo puno veći i uključuje oko dvadeset tisuća riječi. S obzirom na to da je predškolska dob najvažnija dob za razvoj vokabulara, postoje igre koje su namijenjene razvoju leksičko-gramatičke strukture govora, proširivanju vokabulara, razvoju zanimanja za riječi i govor općenito te proširivanju djetetovih općih znanja (Posokhova, 2010).

Primjer 1. Što sve može raditi...?

- CILJ: Obogaćivanje vokabulara (glagoli).
- IGRA: Osoba zadaje djetetu imenicu koja označava živo biće i predlaže da se prisjeti što većeg broja radnji koje to biće može izvoditi.
- Npr.što sve može raditi dijete? (Igrati se, jesti, piti, skakati, kupati se, spavati, hodati, slikati, plesati, voziti bicikl...)
Što sve može raditi mama? Što sve može raditi dječak? Što sve može raditi mačka? Što sve može raditi djed?

Primjer 2. Povrće

- CILJ: Obogaćivanje vokabulara (imenice i pridjevi) na temu „Povrće“.
- IGRA: Ovu igru je najzanimljivije igrati u kuhinji ili na tržnici. Osoba pokazuje djetetu povrće i pita kako se sve te biljke zovu zajedno, jednom riječju. Zatim se postavljaju pitanja na koja dijete odgovara u rečenicama: Koje je povrće tvrdo? Mekano? Sočno? Slatko? Ljuto? Veliko? Malo? Okruglo? Zeleno? Glatko? Hrapavo? Koje povrće raste u tlu? Na tlu? Iznad tla? Koje povrće jedemo sirovo?
Svaki djetetu nepoznat pojam pokazujemo i objašnjavamo njemu poznatim riječima.

3.2.3. Razvoj gramatike (sintaksa i morfologija)

Sintaksa podrazumijeva sustav pravila o redu riječi u rečenici. Dijete tijekom odrastanja velikom brzinom i s lakoćom savladava pravila međusobnog povezivanja riječi i dijelova rečenica, odnosno uči povezivati riječi u smislenu rečenicu. Morfologija se koristi za opisivanje aspekta jezičnog sustava koji određuje kako ljudima dajemo do znanja o broju i rodu objekata o kojima govorimo, o smjeru kretanja objekta te govorimo li o događajima u prošlosti, sadašnjosti ili budućnosti (Apel i Masterson, 2004).

S obzirom na to da s djetetom obično nećemo sjesti i učiti ga kako da ovlada gramatikom, zadivljujuće je s kolikom lakoćom i brzinom će dijete samo ovladati ovim sustavom pravila.

3.2.3.1. Igre za razvoj smislenog govornog izražavanja

Da bi dijete slobodno i aktivno komuniciralo s ljudima koji ga okružuju, potreban mu je dobro razvijen logički smislen govor. Dijete je sposobno pričati o nekoj temi ako je u stanju razmišljati o njoj, odabirati činjenice, uočavati detalje, pamtit i događaje i uspostavljati uzročno-posljedične veze. Ovladavanje rečeničnim strukturama zahtijeva ovladavanje najprije jednostavnim proširenim rečenicama pa onda složenim. Zato se može reći kako put prema „priči“ započinje rečenicom (Posokhova, 2010).

Primjer 1. Moj kovčeg

- CILJ: Aktivacija i proširivanje vokabulara (imenica), vježbanje slušne pažnje i pamćenja te vještine oblikovanja rečenica.
- IGRA: Ovu je igru najzanimljivije igrati u većoj skupini, iako ju je moguće igrati i u paru. Igrači redom dopunjavaju rečenicu novim riječima. Sljedeći igrač treba ponoviti cijelu rečenicu i onda dodati svoj nastavak. Prvi igrač kaže: „Spremam se na put i u kovčeg stavljam pastu za zube“. Sljedeći igrač ponavlja cijelu rečenicu i dodaje ono što smatra potrebnim staviti u kovčeg, npr. „Spremam se na put i u kovčeg stavljam pastu za zube, sapuni ručnik.“ Svi trebaju pažljivo slušati i paziti da nitko ne pogriješi.

Primjer 2. Izgubljene riječi

- CILJ: Vježbanje razumijevanja i dopunjavanja rečenica prema kontekstu, proširivanje vokabulara, upoznavanje s tekстом.
- IGRA: Recite djetetu: „Ispričaj ti kratku priču. Ali u njoj su neke riječi izgubljene. Pokušaj se dosjetiti koje su to riječi.“ Na mjestima gdje nedostaju riječi činite stanke. Koristite kratke priče iz poznatih slikovnica. Važno je da se riječi koje izostavljate mogu lako pogoditi iz konteksta jedne rečenice, kao i prethodnih rečenica.
- PRIMJER: Sunce se sakrilo iza _____. Počela je padati _____.

3.2.4. Komunikacijski (pragmatički) razvoj

Komunikacija uvelike ovisi o pragmatici, odnosno načinu na koji koristimo jezik u društvenim kontaktima.

U prvih pet godina dijete će naučiti poštovati određena pravila: govoriti kada je njegov red, tijekom razgovora održavati kontakt očima sa sugovornikom, preispitivati svoje iskaze ako je sugovornik zbunjen te mijenjati svoj govor s obzirom na dob sugovornika (Apel i Masterson, 2004). Poštivanje ovih pravila znači da je dijete sposobno komunicirati s drugima putem jezika.

4. NAČELA RAZVOJA GOVORA

Dijete u tjelesnom i kognitivnom aspektu razvoja napreduje velikom brzinom. Iznimno je važno ispravno poticati njegov razvoj prateći njegove mogućnosti, interese i potrebe. Obitelj je najbliže i najprirodnije okruženje djeteta čime ima i najveću ulogu u procesu razvoja djetetovog govora, kojeg treba poticati na različite načine.

4.1. Poticajna okolina

Razvoj govora će uvelike ovisiti o okolini u kojoj se dijete nalazi, stoga dijete treba biti okruženo različitim poticajima koji će ga potaknuti na učenje, istraživanje i eksperimentiranje, odnosno na upoznavanje svijeta oko sebe, što će dovesti do lakšeg usvajanja govora.

Važno je da ne osuđujemo dijete, ne obeshrabrujemo ga i ne ispravljamo njegov govor, već da mu budemo kvalitetan uzor prema kome će se ono razvijati. Pružanjem dovoljno vremena i poticaja, dijete će se razviti, istražiti i usavršiti svoj govor te će ga s vremenom pravilno i koristiti (Rade, 2005).

U najranijoj dobi dijete treba okružiti igračkama različitih boja i oblika, ukrasiti mu zidove sobe raznim plakatima i uzorcima, omogućiti mu slušanje glazbe (instrumentalnu i pjevanje) te opipavanje predmeta napravljenih od različitih materijala. Čak i nesvjesno dodirivanje različitih površina aktivno stimulira mozak, što čini temelj za kasniji razvoj govora (Posokhova, 2008).

Dijete će lakše usvajati znanje ako se učenje u predškolskoj dobi pretvori u igru i zabavu. S djetetom treba razgovarati o različitim temama koje ga zanimaju. Potrebno ga je poticati na postavljanje pitanja i izricanje mišljenja, potrebno je i strpljivo odgovarati na njegova pitanja kako bi dijete bilo sigurno da ga slušamo, a njegove odgovore možemo nadopunjavati, proširivati, ispravljati kako bismo ga potaknuli na što preciznije izražavanje (Šego, 2009).

Čitanje i učenje dječje poezije izvrstan je način za razvoj govora, pamćenja, emocija, mentalnih i kreativnih potencijala. Poezija koju čitamo djetetu treba biti jednostavna, ritmična, bliskog sadržaja, kako bi je dijete spontano zapamtilo, bez naprezanja odnosno iz samog zadovoljstva. Tekstovi koje čitamo djetetu trebaju sadržavati riječi koje se nalaze u njegovu pasivnom govoru odnosno one koje još ne upotrebljava u spontanom govoru. Na taj će način dijete usvajati nove rečenične strukture i pojmove (Apel i Masterson, 2004), međutim ne smijemo nuditi riječi koje

uopće ne razumije jer to preopterećuje osjetilni govorni sustav, što može dovesti do razvoja mucanja (Posokhova, 2008).

Slikovnice i knjige također trebaju sadržavati lijepe, jasne, kvalitetne ilustracije koje će ga poticati na samostalno pričanje priča. Roditelj treba djetetu osigurati primjerene slikovnice i knjige za djecu, osigurati dobre uvjete za čitanje, odnosno ugodan i dobro osvijetljen prostor, ponuditi mu dječje časopise u kojima ima tekstova primjerenih njegovoj dobi i interesima te igara koje su povezane s čitanjem i pisanjem (Posokhova, 2008).

4.2. Igra

Svaki roditelj, igrajući se s djetetom, preuzima ulogu učitelja, odgovara na njegova pitanja, usredotočuje se na djetetove ideje koje onda zajedno proširuju, razgovaraju o njima. Na poznate riječi potrebno je dodavati nove i proširivati rečenicu, objašnjavati djetetu sve što vidi, čuje, osjeti.

Za razvoj govora, u igri je vrlo važna kreativnost, koja omogućava djetetu kreiranje riječi i priča. U igri će dijete često ispričati nešto pogrešno, smiješno, besmisleno i nelogično, rado će se uživjeti u razne uloge drugih odraslih osoba, likova iz priča, životinja, predmeta (Starc i sur., 2004), što razvija djetetovu maštu, bogati njegov rječnik i društvene vještine.

4.3. Tjelesna aktivnost

Za predškolsko dijete tjelesna aktivnost jedan je od važnih poticaja njegova rasta i razvoja zbog čega je djeci važno osigurati dovoljno kretanja. To će utjecati na njegova fizička, motorička, kognitivna i emocionalna obilježja. Djeca koja dolaze logopedu često imaju i drugih poteškoća, poput loše ravnoteže, nepravilnog držanja, nerazvijene grube i fine motorike, što ukazuje na važnost kretanja i igre u prirodi (Matulić, 2018).

Govor možemo poticati tako da prije izlaska u vanjski prostor razgovaramo s djetetom o tome što će se tamo dogoditi, što ćemo vidjeti, možemo opisivati predmete koje smo vidjeli i radnje koje su se dogodile. Ponavljanjem iskustva dijete će usvajati nove pojmove, usvojiti redoslijed događaja te početi logički zaključivati (Apel i Masterson, 2004).

4.4. Fina motorika

Mnogi znanstvenici su zaključili kako je razvoj govora uredan ukoliko razvoj prstiju odgovara dobi, isto tako ukoliko razvoj fine motorike zaostaje, zaostaje i razvoj govora (Rožman, 2014).

Već u najranijem djetinjstvu potrebno je provoditi vježbe prstićima i to tako da ih blago milujemo, masiramo i razgibavamo, a to se može činiti već kod šestomjesečne bebe (Rožman, 2014).

Kasnije finu motoriku možemo razvijati crtanjem, lijepljenjem, izrezivanjem, konstruiranjem, nizanjem, umetanjem i slično, pri čemu smanjivanje dimenzija predmeta kojima dijete manipulira rezultira većom točnošću i spretnošću pokreta te boljom koordinacijom (Apel i Masterson, 2004).

5. UTJECAJ MEDIJA NA RAZVOJ JEZIKA

Danas načelno u svakom kućanstvu možemo pronaći televizor, nerijetko i nekoliko njih, uređaj za reprodukciju videozapisa i barem jedno računalo. Često se postavlja pitanje imaju li mediji pozitivan ili negativan utjecaj na razvoj jezika kod djeteta ili općenito na djetetov razvoj. U današnje vrijeme mediji su ti koji dominiraju djetetovim životom, stoga se može zaključiti kako bi se zabrana korištenja medija kod djeteta odrazila na njegove društvene interakcije s vršnjacima i odraslima.

Mediji mogu imati pozitivan, ali i negativan utjecaj na razvoj jezika, a roditelji su ti koji će odlučiti kojim će medijima dijete biti izloženo i u kojoj mjeri. Roditelj je dužan upotpuniti svoje znanje o tome kako mediji utječu na njegovo dijete, upoznati se s medijima koji će djetetu pružiti bogata edukativna iskustva te onda kontrolirati kojim će medijima dijete biti izloženo (Apel i Masterson, 2004).

5.1. Televizija

Prosječno dijete provodi više vremena pred televizorom nego baveći se bilo kojom drugom aktivnošću. Djeca se često poistovjećuju s likovima u raznim emisijama, raspravljaju o tome što gledaju, uče uspoređivati predmete i zbivanja na televiziji s predmetima i zbivanjima u vlastitom životu.

Prilikom gledanja različitih animiranih filmova i emisija, djeca nisu sposobna razlikovati maštu od onoga što je stvarno, ona vjeruju da je sve što vide stvarno. Trogodišnjaci smatraju da likovi svaki tren mogu ući kroz televizor u njihov prostor. U četvrtoj godini počinju razlikovati stvarne i animirane likove, a što su starija, djeca lakše prate radnju i shvaćaju da se isti likovi pojavljuju u različitim scenama (Laniado i Pietra 2005:3, prema Bileta, Zuliani i Vukić, 2015).

Kao što knjige potiču djetetov jezični razvoj, takav utjecaj može imati i televizija, no samo uz emisije primjerene djeci. Takve emisije nude riječi koje su djeci poznate, glumci se služe sporim i laganim govorom, svaka informacija je skraćena, pojednostavljena i ponavlja se, rečenice su jednostavne strukture i omogućavaju djetetu usvajanje novih informacija. Emisije koje ne koriste govor primjeren dječinsu korisne za razvoj djetetovih govorno-jezičnih vještina.

Televizija može poticati i djetetovu maštu. Ono će upotrebljavati viđeno kao osnovu za igranje s prijateljima, isprobavat će nove radnje, preuzimati različite uloge te pospješiti društvene vještine u igrama s drugom djecom. Isto tako, dugo gledanje neprimjerenih sadržaja rezultirat će nižim jezičnim sposobnostima. Mala djeca neće shvaćati kako ono što gledaju na televiziji u stvarnosti ne postoji nužno, a gledanjem sukobljavanja i agresije počat će takvo ponašanje prakticirati u svojim društvenim interakcijama (Apel i Masterson, 2004).

5.2. Računala

Danas postoji mnogo računalnih programa koji služe za unapređivanje djetetovih jezičnih sposobnosti. Dijete pomoću takvih programa uči nove riječi, povezuje misli u rečenice, priča o budućim situacijama, no roditelji moraju biti svjesni kako računalo ne može zamijeniti njihovu ulogu u čitanju knjiga (Apel i Masterson, 2004).

Kao i u slučaju televizije, računala mogu obogatiti jezični razvoj djeteta, ali ga mogu i udaljiti od društvenih odnosa nužnih za razvoj verbalne komunikativnosti, stoga je potrebno kontrolirati vrijeme koje će dijete provoditi uz računalo.

5.3. Videoigre

Videoigrama dijete uči rješavati problemske zadatke i logički zaključivati te uči slijediti upute. Govorno-jezični razvoj može se poticati kroz suradnju s partnerom u igri, razgovorom o igri, uputama i povezanošću igre s djetetovim svakodnevnim aktivnostima (Apel i Masterson, 2004).

Videoigre uvode dijete u virtualnu stvarnost gdje se oni mogu igrati, eksperimentirati i putovati u druge dimenzije, gdje ne vrijede prirodni zakoni i logika. Međutim, kao i kod bilo kojeg medija, potrebno je kontrolirati vrijeme koje dijete provodi igrajući videoigre kako ono ne bi postalo društveno izolirano.

6. TEŠKOĆE U RAZVOJU GOVORA I JEZIKA

Vrlo je bitno da se mogući poremećaj u govoru uoči na vrijeme i da se primjereno djeluje na njegovo ublažavanje i otklanjanje. Jezične se vještine kod djece pojavljuju u određenim rasponima, no moramo biti svjesni da je svako dijete različito te će iste ovisiti o temperamentu i osobnosti djeteta, ali i mnogim okolnim čimbenicima.

Dijete koje zaostaje s razvojem govora u većini slučajeva zaostajat će i u drugim segmentima kao što su motorika, crtanje, koordiniranost pokreta te nesigurnost s odnosima lijevo-desno (Marić, 2016).

6.1. Oštećenja sluha

Oštećenje sluha je smanjena mogućnost ili nemogućnost primanja, provođenja i registriranja slušnih podražaja (Andrešić i sur., 2010) te, sukladno jačini oštećenja, utječe na govorno-jezični razvoj. Stupanj oštećenja može biti u rasponu od blage naglušnosti pa do potpunog gubitka sluha odnosno gluhoće.

Ako smo zabrinuti, test sluha možemo provesti i kod kuće tako da provjerimo djetetovu sposobnost reagiranja na jednostavne zahtjeve. Najčešće to učinimo tako da zamolimo dijete da pokaže prstom u dijelove tijela ili da poslušava jednostavne zahtjeve kao što su „daj to mami“ (Sheridan, 1997).

Važno je naglasiti da se dijete može roditi s oštećenjima, ali se ona mogu pojaviti i kasnije, stoga je vrlo važno pratiti djetetov razvoj i što ranije prepoznati gubitak sluha kako bi se očuvao djetetov jezični razvoj (Apel, Masterson 2004). U Tablici 4 navedena su neobična ponašanja djeteta koja ukazuju na oštećenje sluha.

Tablica 4 Odstupanja koja ukazuju na oštećenje sluha (Andrešić i sur., 2010)

Dob djeteta	Pokazatelji oštećenja sluha kod djeteta
0-3 mj.	<ul style="list-style-type: none">• plač novorođenčeta prodoran, tih ili se sastoji od kratkih naglih vriskova• izostaje refleks trzanja na iznenadni zvuk, trzne se tek kad ugleda osobu koja mu se približila• ne umiri se na zvuk majčina glasa
4-6 mj.	<ul style="list-style-type: none">• ne traži očima izvor zvuka• nema reakciju na govor ili druge zvukove• ne zanima ga zvuk igračaka• ne guče ili je gukanje usporeno i jednolično• nema socijalnog smiješka
7-12 mj.	<ul style="list-style-type: none">• ne brblja, ne glasa se, ne smije se glasno• ne reagira na poznate riječi i naloge, ne reagira na poziv
1-2 god.	<ul style="list-style-type: none">• ne pokazuje zanimanje za priče i pjesmice• ne pokazuje slike u knjizi kada se imenuju• koristi gestu kada nešto želi• nema pojave prvih riječi
2-3 god.	<ul style="list-style-type: none">• ne povezuje riječi u rečenice• ne obraćapažnju na poznate predmete kada se spominju niti ih imenuje• ne odaziva se na poziv• sluša radio i TV na razini jačoj od uobičajenog
3-4 god.	<ul style="list-style-type: none">• govor je nedovoljno razumljiv• rječnik je oskudan• ritam i intonacija govora su neprirodni, monotoni• tempo govora je usporen• napetost u govoru je slaba ili prejaka
4-5 god.	<ul style="list-style-type: none">• otežano sporazumijevanje• teškoće u razumijevanju složenijih jezičnih konstrukcija• poremećena artikulacija

6.2. Poremećaji izgovora

Prema Apel i Masterson (2004:167): „Poremećaj izgovora obuhvaća takva odstupanja u govoru u kojima dijete, u dobi kada već treba dobro izgovarati određene glasove, zbog različitih razloga, ne može standardno za materinji jezik izgovoriti neki ili neke od tih glasova, međusobno ih miješa ili sasvim izostavlja, nepravilno izgovara slogove i cijele riječi, dok mu je rječnik dovoljno bogat, a i sam jezik je gramatički pravilan.“

Tablica 5 prikazuje u kojoj dobi djeteta očekujemo pravilan izgovor određenih glasova.

Tablica 5 Izgovorne norme za pojedine glasove (Vuletić, 1990, prema Andrešić i sur., 2010)

Pravilan izgovor glasova:	Očekujemo kod djeteta u dobi od:
A E I O U P B T D K G M N V L F H J	3-3,5 godina
S Z C L J N J R	4-4,5 godina
Š Ž Č DŽ Đ Ć	5-5,5 godina

6.3. Jezične poteškoće

Kada kod djeteta u dobi do četvrte godine primijetimo zaostajanje u jezično-govornom razvoju, govorimo o *usporenom jezično-govornom razvoju*, no prate li dijete teškoće i nakon četvrte godine, govorimo o *nedovoljno razvijenom govoru*. Takva djeca progovorit će kasnije od svojih vršnjaka, koristiti manji broj riječi, kraće i jednostavnije rečenice, neobičan redoslijed riječi u rečenici, govor će im biti nerazumljiv te će imati poteškoća u razumijevanju pitanja koja im se upućuju (Andrešić i sur., 2010).

Nerazvijen govor odnosi se na potpuno odsustvo govora ili mogućnost da dijete koristi tek nekoliko riječi u svom izražavanju.

6.4. Poremećaj ritma i tempa govora (mucanje)

Posokhova (2008:59) mucanje definira kao: „Poremećaj tečnosti, tempa i ritma govora koji se iskazuje u nevoljnim grčevima mišića govornih organa (usana, jezika, mekog nepca, glasnica, dijafragme), a ponekad ga (kod jakog mucanja) prate grčevi mišića lica i nevoljni pokreti tijela (ruku, ramena, cijelog trupa).“

Dijete koje pati od poremećaja mucanja češće će ponavljati dijelove riječi (glasove ili slogove) dva ili više puta prije nego što uspije progovoriti riječ, imat će poteškoće u započinjanju izgovaranja riječi, pretjerano će naglašavati neki glas u riječi, na početku ili tijekom govora ostajat će bez glasa, a govor će doživljavati kao nelagodu (Andrešić i sur., 2010).

7. ISTRAŽIVANJE

7.1. Cilj i svrha

Kroz rad smo proučili faze govora, ali i što sve može utjecati na njegov razvoj. Cilj ovog istraživanja jest ispitati roditelje koliko je kod njihove djece predškolske dobi razvijen govor, odnosno imaju li nekih poteškoća te koliko su ta djeca u dodiru s okolnim čimbenicima kao što su računalo, čitanje priča, igre pretvaranja i slično.

7.2. Zadaci i hipoteze

S obzirom na cilj, definirani su zadaci i hipoteze.

Prvi je zadatak ispitati uključuju li se djeca u početnu komunikaciju kao što je to imenovanje svakodnevnih predmeta i odgovaranje na jednostavna pitanja te imaju li djeca poteškoća s izgovaranjem pojedinih glasova. Pretpostavlja se da djeca sudjeluju i uključuju se u komunikaciju, no isto tako i da će nekolicina djece imati poteškoća s izgovaranjem glasova.

Drugi je zadatak ispitati koliko su djeca u dodiru s računalom i edukativnim igrama te koliko često im roditelji čitaju priče i listaju li samovoljno slikovnice. Pretpostavlja se kako djeca koriste i računala i slikovnice.

Treći je zadatak ispitati koliko su djeca maštovita u svojoj igri te koliko su zainteresirana za crtanje i izražavanje svojih emocija i doživljaja kroz crtež. Pretpostavlja se kako su djeca vrlo maštovita u igri te kako su zainteresirana za izražavanje kroz crtež.

7.3. Ispitanici

U ovom istraživanju ispitanike čine roditelji čija djeca pohađaju vrtić „Grobnički tići“ u Podhumu. Broj ispitanih roditelja s obzirom na dob i spol njihove djece naveden je u Tablici 6. Dok su po spolu bili izjednačeni, među roditeljima su pretežno bili oni čija djeca imaju 4 i 5 godina.

Tablica 6 Broj ispitanika (roditelja) prema spolu i dobi njihove djece

SPOL DJETETA	BROJ
Dječaci	19
Djevojčice	21
DOB DJETETA	BROJ
2 godine	2
3 godine	4
4 godine	11
5 godina	16
6 godina	7

U Tablici 7 prikazano je kada su djeca ispitanih roditelja upisana u jaslice ili vrtić. U uzorku je više od polovice djece krenulo u vrtić između druge i treće godine.

Tablica 7 Dob djece pri polasku u jaslice/vrtić

DOB DJETETA	BROJ DJECE
Između prve i druge godine	7
Između druge i treće godine	23
Između treće i četvrte godine	8
Kasnije	2

7.4. Postupak

U dječjem vrtiću „Grobnički tići“ u Podhumu podijeljena je anketa roditeljima čija djeca ga pohađaju. Kada su roditelji dolazili po svoju djecu, zamolili smo ih da odvoje nekoliko minuta te odgovore na pitanja postavljena u anketi. Roditeljima smo naglasili da je anketa u potpunosti anonimna te da će se rezultati koristiti isključivo u svrhu pisanja završnog rada.

7.5. Mjerni instrumenti

Anketa je pripremljena za potrebe ovog istraživanja. Osim demografskih podataka, anketa ispituje roditelje da procijene razinu razvoja govora njihovog djeteta te djetetovu kreativnost, maštu, korištenje računala i slikovnica.

7.6. Rezultati i rasprava

7.6.1. Izgovaranje prve riječi, govor, izgovor glasova, gramatički ispravno izražavanje

Prema dobivenim odgovorima roditelja, najviše je djece prvu riječ s njima razumljivim značenjem izgovorilo s 8 mjeseci, odnosno oko prve godine, što je prikazano u Tablici 8.

Tablica 8 Dob izgovora prve djetetove riječi čije je značenje roditelj razumio

DOB DJETETA	BROJ DJECE
8 mjeseci	13
9 mjeseci	3
10 mjeseci	9
oko 1. godine	10
13 mjeseci	4
18 mjeseci	1

Što se tiče govora, roditelji su odgovorili da sva djeca: govore, odgovaraju na jednostavna pitanja, postavljaju pitanja, imenuju svakodnevne stvari te se uključuju u dijalog s drugim osobama.

U Tablici 9 nalaze se podaci vezani za izgovor djece. Roditelji iskazuju da polovica djece pravilno izgovara glasove, dok ih polovica ili izgovara pogrešno ili tepa.

U radu je navedeno kako bi djeca do šeste godine, odnosno prije polaska u školu, trebala pravilno izgovarati sve glasove, no u ovome je istraživanju vidljivo da mnoga djeca imaju poteškoća s izgovaranjem određenih glasova.

Tablica 9 Roditeljska procjena djetetovog izgovora

DIJETE:	BROJ DJECE
Tepa	4
Pravilno izgovara glasove	23
Nepravilno izgovara glasove:	17
R	10
Š, Ž	2
L	5

U Tablici 10 vidi se kako tri četvrtine roditelja procjenjuje da se njihova djeca izražavaju gramatički točno te da gotovo svi koriste prošlo i buduće vrijeme i dulje rečenice.

Ranije je navedeno da bi do polaska u školu sva djeca trebala imati koncept vremena – danas, jučer, sutra, ujutro, navečer i slično. U rezultatima ankete vidimo da je to u ovom uzorku slučaj.

Tablica 10 Roditeljska procjena gramatičke točnosti djetetovog izražavanja

OPIS GRAMATIČKOG IZRAŽAVANJE	BROJ DJECE
Dijete se izražava gramatički točno.	30
Dijete koristi prošlo vrijeme.	39
Dijete koristi buduće vrijeme.	40
Koristi rečenice od 4 do 6 riječi.	37
Koristi rečenice od 3 do 4 riječi.	3

7.6.2. Korištenje računala, igranje edukativnih igara, čitanje i listanje slikovnica i priča

U Tablici 11 vidi se kako roditelji procjenjuju da dvije trećine njihove djece koristi računalo kod kuće, a polovica ih igra edukativne igre na njemu. Uporaba računala može obogatiti jezični razvoj djeteta, ali i udaljiti od društvenih odnosa, ovisno kojim se sadržajima dijete služi. Edukativne igre na računalu mogu obogatiti djetetov rječnik, poticati na povezivanje misli u rečenice te na korištenje prošlog i budućeg vremena.

U radu je navedeno da je čitanje izvrstan način za razvijanje govora, stoga je vrlo pozitivno što gotovo svi roditelji iskazuju da čitaju priče svome djetetu. Vrlo je važno da su tekstovi koje čitamo prilagođeni dobi djeteta kako bi s lakoćom usvajalo nove rečenične strukture i pojmove. Na pitanje koliko često čitaju svom djetetu, gotovo tri četvrtine roditelja izjavilo je da to čini svakodnevno, a četvrtina rijetko. Roditelji procjenjuju da gotovo sva djeca samovoljno listaju slikovnice, knjige ili enciklopedije.

Tablica 11 Roditeljska procjena djetetova korištenje računala i upotrebe knjiga

NAVIKE DJETETA	BROJ DJECE	
Dijete koristi računalo kod kuće.	27	
Dijete igra edukativne igre na računalu.	21	
Djetetu čitam priče.	Svakodnevno	29
	Rijetko	11
Dijete samovoljno lista slikovnice, knjige, enciklopedije.	35	

7.6.3. Mašta i kreativnost

Za razvoj govora vrlo su važne mašta i kreativnost, koja će djecu poticati na kreiranje riječi i priča. Mašta je potrebna da bi se dijete uživjelo u različite uloge ljudi, životinja, likova iz priča i predmeta, što uvelike bogati njegov rječnik i društvene vještine. U Tablici 12 možemo vidjeti kako roditelji procjenjuju da gotovo sva djeca koriste igru pretvaranja i razgovaraju sa svojim igračkama. Manje od polovice izjavljuje da djeca razgovaraju s izmišljenim prijateljima ili sami sa sobom. Roditelji kažu da otprilike tri četvrtine djece mijenja funkcije igračkama i u igri izmišlja vlastite riječi.

Tablica 12 Roditeljska procjena djetetove mašte i kreativnosti

ELEMENTI MAŠTE I KREATIVNOSTI	BROJ DJECE
Dijete koristi igru pretvaranja.	38
Dijete razgovara sa svojim igračkama.	37
Dijete razgovara s izmišljenim prijateljima.	16
Dijete razgovara samo sa sobom.	18
Dijete mijenja funkcije igračkama.	33
Dijete u igri izmišlja vlastite riječi.	29
Dijete voli crtati.	32
Dijete crta živa bića i objekte u različitim situacijama.	37
Dijete kroz crtež prikazuje svoja iskustva i izražava svoje osjećaje i doživljaje.	21
Dijete imenuje što je nacrtalo.	39

Crtanjem dijete razvija finu motoriku, koja je bitno povezana s razvojem govora. Većina roditelja odgovorila je da njihovo dijete voli crtati bića i objekte, da imenuje što je nacrtalo, a za polovicu njih roditelji procjenjuju da prikazuju svoja iskustva i izražavaju svoje osjećaje i doživljaje kroz crtež.

8. ZAKLJUČAK

Prve tri godine života najintenzivnije su za jezično-govorni razvoj djeteta. U tom razdoblju osobe koje su najbliskije djeci, a to su uglavnom roditelji, imaju najveću ulogu za cjelokupni djetetov razvoj pa tako i za razvoj govora. Roditelji su ti koji odmah nakon djetetovog rođenja imaju zadatak osigurati djetetu različite poticaje i komunikacijske situacije. Oni moraju biti govorni uzori djetetu, na vrijeme prepoznati njegove mogućnosti i potencijalne poteškoće te mu pomoći da se neprestano razvija. Nakon treće godine djetetov vokabular raste velikom brzinom te bi, ako nema poteškoća u razvoju, dijete do šeste godine trebalo koristiti složene rečenične strukture i apstraktne pojmove, kao i sve glasove i riječi izgovarati ispravno.

Ulogu u razvoju govora imaju i mediji, no samo će kvalitetni animirani filmovi, televizijske emisije, videoigre i računalne igre na ispravan i pozitivan način utjecati na razvoj djetetovih socijalnih kompetencija.

Mala djeca izrazito vole igru, koja također predstavlja vrlo bitan aspekt u razvoju govora zbog toga što dijete na taj način najprirodnije spoznaje svijet. Igra motivira na izražavanje misli i osjećaja, razvija jezične kompetencije te potiče dijete na kreiranje novih riječi i priča, uživljavanje u različite likove ljudi, predmeta i životinja, što uvelike bogati njegov rječnik i socijalne vještine.

Ovo je istraživanje pokazalo da roditelji procjenjuju da su njihova djeca izgovorila svoju prvu riječ pretežno u dobi od 8 mjeseci ili oko godine dana. Prema njihovim izjavama djeca koriste računala i edukativne igre, što je vrlo važno za razvoj govora. Veliki dio djece samovoljno lista slikovnice, a roditelji im redovito čitaju priče. Rezultati su pokazali da su skoro sva djeca vrlo maštovita i kreativna u igri.

Važno je naglasiti da djeca jednake dobi neće nužno bitina istim stupnjevima govorno-jezičnog razvoja. Neka će djeca već s tri godine čisto i pravilno izgovarati riječi, no dio djece će i u starijoj dobi imati poteškoća s razgovjetnim govorom. To se potvrdilo i u ovom istraživanju. Roditelji procjenjuju da otprilike polovica djece izgovara pravilno riječi te da koriste neke gramatičke oblike koje se očekuju u toj dobi.

9. LITERATURA

1. ANDREŠIĆ, D., BENC ŠTUKA, N., GUGO CREVAR, N., IVANKOVIĆ, I., MANCE, V., MESEC, I., TAMBIĆ, M. (2010). *Kako dijete govori*. Zagreb: Planet zoe d.o.o.
2. APEL, K., MASTERSON, J. J. (2004). *Jezik od rođenja do šeste godine*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.
3. BILETA, A., ZULIANI, Đ., VUKIĆ, T.(2016). *Action research on the influence of the media on preschool children's social skills*. U: N. Tatković, M. Diković (ur.) *Perspectives of education for development in the context of active citizenship* (25-46). Pula: Juraj Dobrila University of Pula, Faculty of Educational Sciences.
4. NIKOLIĆ, S. (1996). *Svijet dječje psihe*. Zagreb: Prosvjeta.
5. POSOKHOVA, I. (2008). *Razvoj govora i govornih poremećaja u djece*. Pušćine: Ostvarenje d.o.o.
6. POSOKHOVA, I. (2010). *200 logopedskih igara*. Zagreb: Planet Zoe
7. RADE, R. (2005). *Poticanje ranog govorno-jezičnog razvoja*. Zagreb: FoMa.
8. RATHUS, S.A. (2001). *Temelji psihologije*. Zagreb: Naklada slap.
9. SHERIDAN, D. M. (1997). *Dječji razvoj od rođenja do pete godine, kako se djeca razvijaju i napreduju*. Zagreb: Educa.
10. STARC, B., ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M., PLEŠA, A., PROFACA, B., LETICA, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing.
11. VASTA, R., HAITH, M. M., MILLER, A. S. (1997). *Dječja psihologija*. Zagreb: Naklada Slap.

Mrežne stranice

1. MARIĆ, A. (2016). *Usporen razvoj govora treba prepoznati do 2. rođendana*. Dostupno na - <https://miss7mama.24sata.hr/vrtic/razvoj-od-druge-do-seste-godine/usporen-razvoj-govora-treba-prepoznati-do-2-rodendana-4200>[Pristupljeno: 31. srpnja 2019.]
2. MATULIĆ, D. (2018). *Važnost tjelesne aktivnosti za razvoj djeteta*. Dostupno na - <https://logoped.hr/vaznost-tjelesne-aktivnosti-razvoj-djeteta>[Pristupljeno: 31. srpnja 2019.]

3. MILOŠEVIĆ, N., VUKOVIĆ, M. (2016). *Fonološka vještina kao determinanta definiranja i interpretacije fonološkog poremećaja*. Dostupno na - https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=252955[Pristupljeno: 5. srpnja 2019.]
4. ROŽMAN, S. (2014). *Aktivnost prstića pomaže u razvoju govora*. Dostupno na - <http://www.roditelji.hr/jaslice/razvoj/aktivnost-prstica-pomaze-razvoju-govora/>[Pristupljeno: 1. Kolovoza 2019.]
5. ŠEGO, J. (2009). *Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjem govornom razvoju*. Dostupno na - https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=244957[Pristupljeno: 22. rujna 2019.]

SAŽETAK

U teorijskom dijelu rada navedeni su preduvjeti za uredan govorno-jezični razvoj djeteta. Ono prvenstveno treba biti zdravo, uključeno u proces socijalizacije te okruženo kvalitetnim govorom kojeg će kasnije ponavljati u svom procesu učenja. Nakon što je dijete oko prve godine života izgovorilo prvu riječ, potrebno mu je pružiti poticajnu okolinu te kontrolirati okolne čimbenike koji, ako nisu primjereni djetetovoj dobi, mogu negativno utjecati na razvoj govora. Govor možemo poticati i raznim igrama koje će utjecati na njegov vokabular, gramatiku te fonološki razvoj. S obzirom na to da su poremećaji u razvoju govora i jezika vrlo česti, u radu je naveden „kalendar govorno-jezičnog razvoja“ koji roditeljima može poslužiti da u određenoj dobi prepoznaju neuobičajeno ponašanje djeteta i na vrijeme potraže savjet i pomoć stručnjaka.

U istraživanju je sudjelovalo 40 roditelja djece predškolske dobi. Cilj je bio istražiti govor, gramatiku, izgovor glasova, korištenje računala i slikovnica te maštu i kreativnost njihove djece. Rezultati istraživanja pokazuju da polovica djece ima problema s izgovaranjem pojedinih glasova iako bi djeca s pet godina već trebala pravilno izgovarati sve glasove. Pozitivno je to što su djeca vrlo zainteresirana za čitanje i listanje priča i slikovnica, što je ključno za pravilan govorno-jezični razvoj.

Ključne riječi: govor, razvoj govora, čimbenici, teškoće, djeca predškolske dobi

SUMMARY

In the theoretical part of the paper, the preconditions for a proper speech and language development of the child are stated. A child should be primarily healthy, involved in the process of socialization and surrounded by quality speech, which he or she will later repeat in his learning process. After the child has spoken its first word around the age of 1, he or she should be provided with a supportive environment and control of environmental factors which, if not appropriate to the child's age, may adversely affect speech development. We can also encourage speech by various games that will affect his vocabulary, grammar and phonological development. Given that speech and language disorders are fairly common, the paper provides a "speech and language development calendar" that can help parents recognize child's unusual behaviour at a certain age and seek expert advice and assistance in a timely manner. The study involved 40 parents of pre-school children. The aim was to explore speech, grammar, pronunciation, the use of computers and picture books, and the imagination and creativity of their children. The results indicate that many children have difficulty with pronouncing certain sounds, although children as young as five should already pronounce all sounds correctly. On a positive note, children are very interested in reading and flipping through stories and picture books, which is crucial for proper speech and language development.

Keywords: speech, speech development, factors, difficulties, preschool children